

man fandt fredningsværdige. De fredede bygninger blev opført på »en stedordnet fortegnelse« kaldet fredningslisten, som blev revideret hvert femte år. Slettelser fra listen kunne selvsagt finde sted i den mellemliggende periode, hvorimod nyoptagelser normalt kun kunne ske i forbindelse med en revision af listen. Slettelser var ofte begrundet i et misforhold mellem ejerens ønske om bygningsændringer set i forhold til bygningsmæssige værdier, som fredningen tilsigtede opretholdt, eller i ejerens manglende økonomiske formåen.

Den første fredningsliste blev udarbejdet af Nationalmuseet. Udpegningen af bygningerne på landet skete på grundlag af et personligt kendskab, museets billedsamling og litteraturen, ikke mindst Trap: Danmark. For købstæderne fandtes et udmærket hjælpemiddel i museumsinspektør Hugo Matthiesens systematiske gennemfotografering af en lang række provinsbyer. De manglende blev, ligesom København, gennemgået på stedet, ligesom Det særlige Bygningssyn besøgte Sønderjylland efter genforeningen. Afgørende for optagelse på listen var først og fremmest den pågældende bygnings arkitektoniske værdi. Men parallelt hermed gjorde også historiske og arkæologiske hensyn sig gældende. For eksempel blev alle de kendte middelalderlige verdslige bygninger fredet ud fra den betragtning, at der var så få bevarede. De middelalderlige kirkebygninger var beskyttet gennem den kirkelige lovgivning.

Den første offentliggjorte fredningsliste fra 1920 omfattede ialt 1145 bygningskomplekser, enkelte bygninger og bygningsdele samt historiske fæstningsværker som Christianshavns, Fredericias og Nyborg Volde og kastellerne i Rønne og Frederikshavn.

Ved bygningsfredningslovens 25-års jubilæum i 1943 redegjorde Det særlige Bygningssyn for nogle hovedlinier i den førte fredningspolitik. I København havde man søgt at samle fredningerne om gader og pladser, der havde særlig betydning for bybilledet. Det var i første række Amaliegade og Kronprinsessegade, kanalgaderne på Christianshavn og Nyhavn, samt Gråbrødre Torv og St. Annæ Plads. Til gengæld havde man givet afkald på at frede mere isoleret beliggende bygninger, medmindre deres betydning var så stor, at den ubetinget krævede fredning. På samme måde var indsatsen i provinsbyerne med mange bindingsværksbygninger blevet koncentreret om enkelte byer som Helsingør, Køge, Randers og Ribe.

Ved bygningsfredningsloven fra 1966 blev lovens sigte opretholdt uændret, selvom kriterierne for fredning fik en ny formulering. Det hed nu, at »bygninger eller bygningsdele, hvis bevaring på grund af de-

res særlige arkitektoniske eller kulturhistoriske værdi er af væsentlig betydning, kan fredes«. Med loven udvidedes beskyttelsen af de B-fredede bygninger således, at byggearbejder på bygningernes facader, herunder tagflader mod gade, vej eller plads i bymæssig bebyggelse, krævede tilladelse fra Det særlige Bygningssyn, hvis arbejderne gik ud over almindelig vedligeholdelse. Dette var en stramning af 1918-loven, der ikke havde en sådan kontrol.

Den væsentligste nyskabelse i 1966-loven var oprettelsen af Statens Bygningsfredningsfond, som fik til opgave at løse særlige frednings- og bevaringsopgaver, hvortil udgifterne ikke kunne afholdes af de midler, der blev stillet til rådighed for Det særlige Bygningssyn på de årlige finanslove. Hovedformålene med etableringen af fonden var at åbne mulighed for, at forfalds- og nedrivningstruede, fredede ejendomme kunne erhverves uden tidskrævende forelæggelse for de bevilgende myndigheder og at yde ejere økonomisk hjælp til at sikre såvel fredede som bevaringsværdige bygningsopretholdelse. Endvidere skulle fonden i et vist omfang kunne bidrage til løsningen af opgaver af byplanmæssig og saneringsmæssig karakter. Fonden har igennem årene i flere tilfælde ved opkøb af ejendomme foregrebet en tvangsmæssig statslig overtagelse.

Med saneringsloven fra 1969 med senere ændringer blev der stillet krav om en generel saneringsplanlægning i alle landets større byer, og ved siden af total sanering indførtes for første gang begrebet »bevarende sanering«. Loven foreskrev her et samarbejde mellem Det særlige Bygningssyn og kommunerne i planlægningen og vurderingen af saneringsforanstaltninger i bevaringsværdig bebyggelse. De kommuner, som valgte den bevarende saneringsform, blev stillet økonomisk gunstigere.

Velstandsstigningen op gennem 1960'erne medførte store og hastige forandringer – også af vore omgivelser. At der knyttede sig væsentlige problemer til udviklingen, fremgik af betænkning nr. 517, »En kulturpolitisk redegørelse« fra 1969. I afsnittet bygningskultur, formuleres et krav om, at vore omgivelser fortsat skal udgøre en meningsfuld, forståelig og vedkommende ramme om dagliglivet. Det påpeges, at de ældre bebyggelsesmiljøer har kvaliteter, der ikke kan opgøres som økonomiske værdier. De repræsenterer derimod helt selvstændige værdier igennem deres arkitektoniske og kulturhistoriske kvalitet. Set i et videre perspektiv er der fare for, at den kulturarv, som vore byer rummer, kan blive udsat for ødelæggelse eller skader, som aldrig lader sig genoprette.

Debatten om bygningsfredning og bygningsbevaring blev i perioden fra 1973 til 1976 også inspireret